

5.9.2015

Yksikkötyökustannusten alennus hallituksen toimin

Hallitus voi omin toimin parantaa kilpailukykyä lähinnä kahdella vaihtoehdoisella tavalla:

- lakimuutoksilla, jotka vähentävät työvoimakustannuksia (esim. arkipyhien muutos työpäiviksi).
- fiskaalisella devalvaatiolla (työnantajan sotu-maksujen alennus, joka rahoitetaan alv:n korotuksella)

Fiskaalinen devalvaatio lasku voidaan rahoittaa alv:n korotuksen lisäksi myös muuta verotusta kiristämällä tai menoleikkauksilla. Alv:n korotuksella päästään kuitenkin lähimmäksi normaalin devalvaation vaikutuksia, koska vienti on arvonlisäverosta vapaa. Taulukossa 1 on esitetty kokonaisuus, joka alentaisi yksityisen sektorin yksikkötyökustannuksia 5 %.

Taulukko 1. Toimet yksikkötyökustannusten alentamiseksi

	Yksikkötyökustannuksia alentava vaikutus yksityisellä sektorilla, %	Maksutuloja alentava vaikutus, netto, milj. €	Valtion menoja säästävä vaikutus, milj. € (yksikkötyökustannuksia alentava vaikutus, %)	Kuntien menoja säästävä vaikutus, milj. € (yksikkötyökustannuksia alentava vaikutus, %)
Loppiainen ja helatorstai palkattomiksi vapaapäiviksi vuosityöaika lyhennämättä	0,9 (*0,45 vuosina 2017-2019)		35 (0,8)	168 (0,8)
Sairauspäivien korvaustaso siten, että 2 sairauspäivän vähennys	1		46 (1)	210 (1)
Ylityökorvausten puolittaminen	0,9		13 (0,3)	61 (0,3)
Sunnuntaikorvaus 100 %:sta 75 %:iin	0,6		20 (0,45)	158 (0,75)
Vuosilomien lyhennys 38:sta 30:een työpäivään (koskee lähinnä julkista sektoria)			98 (2,2)	542 (2,6)
Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus	1,02	503		
Yhteensä	4,4 % (* 4,0 % vuosina 2017-2019)	503 milj.	212 milj. (4,8 %)	1139 milj. (5,4 %)

Lainsäädännölliset keinot työvoimakustannusten alentamiseksi (mm. arkipyhien muutos työpäiviksi)

Työvoimakustannusten alentamisesta lainsäädännöllisin keinoin (mm. arkipyhien muutos työpäiviksi) oikeudellista mahdollisuuksista on erillinen muistio. Kyseisen muistion perusteella pakottavalla lainsäädännöllä näyttäisi olevan mahdollista toteuttaa seuraavat taulukon 1 toimet:

- Loppiainen ja helatorstai palkattomiksi vapaapäiviksi vuosityöaika lyhennämättä (käytännössä tällöin kyseiset päivät todennäköisesti tehtäisiin yleisesti sisään).
- Sairauspäivien korvausten muutos, joka vähentäisi vuosittaisia sairauspäiviä kahdella. Seuraavien mallien on arvioitu toteuttavan tämän vaikutuksen: a) kaksi 1. päivää palkattomia, b) 1. päivä palkaton, sen jälkeen 85 % korvaustaso palkasta tai c) 60 % korvaustaso koko omavastuuajalta (9 päivää).
- Ylityökorvausten puolittaminen
- Sunnuntaikorvauksen laskeminen 100 %:sta 75 %:iin
- Vuosilomien lyhennys vuosilomalain muutoksella 36 päivään eli kuuteen viikkoon.

Yllä esitetyt toimet näyttävät olevan perustuslain mukaisia pelkistäen edellyttäen, että:

- toimet ovat määräaikaista (voimassa ehkä 2019 asti, jolloin tarkastelu niiden jatkamisesta)
- toimet eivät liiaksi rajoita etuja ja toimia ei ole liian monta
- valmistelussa kuullaan työmarkkinajärjestöjä
- toimet perustellaan hyvin (yksikkökustannusten alennus on tarpeen talouskehityksen parantamiseksi, mikä taas on tarpeen julkisten palvelujen ja etuuksien rahoituksen turvaamiseksi).

Yksityisen sektorin työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus

Työnantajan sosiaaliturvamaksu (sairausvakuutusmaksu) on nousemassa 2,12 %:iin 2016. yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun 1,02 %-yks. alentamisesta vuoden 2017 tasossa. Sen alentaminen 1,02 %-yksiköllä 1,1 %:iin aiheuttaisi maksutulomenetyksen kansaneläkelaitokselle, jonka nettovaikutus (maksun verovähennyskelpoisuus huomioon ottaen) valtiolle olisi 503 milj. euroa vuoden 2017 tasolla (taulukko 2).

Taulukko 2. Yksityisen sektorin työnantajan sosiaaliturvamaksun 1,02 %-yksikön vaikutus valtiontalouteen

Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus 1,62%-yks. (brutto)	-628 M€
Yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus 1,62%-yks. (netto)	-503 M€

Käytännössä valtion budjetista maksettaisiin kansaneläkelaitokselle maksun alennuksesta syntyvä rahoitusvaje. Hallitusohjelman kehysäännön mukaan kyseessä ei olisi kehysmeno, koska menolla rahoitettaisiin veroalennusta. Hallitusohjelman (Liite 5, s. 14) mukaan kehysten ulkopuolelle kuuluvat: ”valtion päättämi- en veromuutosten (ml. sosiaalivakuutusmaksujen) mahdolliset kompensatiot muille veronsaajille”.

Jos toteutettaisiin taulukon 1 mukainen 1,02 %-yksikön yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennus, syntyvä vaje voitaisiin rahoittaa 424 miljoonan euron osalta eli 84 %:sti taulukon 1 muutosten mukaisilla valtion säästöillä (taulukko 3). Jos taulukon 1 mukaisten valtion toimien kuntatalouteen syntyvä 849 milj. euron säästö (1296 milj. – 330 milj.) jaettaisiin 50-50 periaatteella valtion ja kuntien kesken, niin koko yksityisen työnantajan sosiaaliturvamaksun alennuksen aiheuttama 503 milj. euron kustannus voitaisiin rahoittaa valtiolle syntyvillä 926 milj. euron potentiaalisilla säästöillä (taulukko 3). Valtion ja kuntien henkilöstösäästön toteutuminen kokonaisuudessaan edellyttäisi kuitenkin hyvin tiukkoja kuntien ja valtion henkilöstö- ja määräraha-kehityksiä. Tällöinkin nämä säästöt ovat tulossa vasta pitkällä aikavälillä.

Taulukko 3. Taulukon 1 mukaisten toimien säästö valtiolle

Valtion omien palkkamenojen säästö	212 M€
Valtionosuuden säästö kuntien palkkamenojen säästön seurauksena, kun käytetään peruspalvelujen 25,44 %:in 2015 valtionosuusprosenttia (0,2544 x 1139 milj. = 290 milj.)	290 M€
Valtion säästö, jos kuntien säästöstä 50 % valtiolle	424 M€
Yhteensä	926 M€

Käytännössä julkisen sektorin palkkamenojen säästö syntyy, kun vuosityöaika pidentyy, mikä vähentää henkilöstövuositarvetta. Näiden säästöjen toteutus edellyttäisi kuitenkin esim. tiukkoja hallinnonaloittaisia henkilöstökehityksiä, jotka vietäisiin määrärahojen alennuksina julkisen talouden suunnitelmaan. Kuntien puolella se edellyttäisi, että mm. sotien budjettikehysten kautta varmistetaan säästöjen syntyminen.

Työnantajan sosiaaliturvamaksun alennuksen vaihtoehtona voitaisiin ajatella EMU-puskurin käyttöä. Työeläkejärjestelmän ns. EMU-puskuria tosiasiaassa kuitenkin käytetään jo nyt, kun työeläkemaksu on jäädytetty vähintään vuoteen 2019 asti 24,4 %:iin, vaikka heikentynyt toteutunut ja ennakoitu talouskehitys voisivat edellyttää maksun nostamista. Lisäksi EMU-puskurin käyttö väliaikaisena toimenä ei parantaisi pysyvästi kilpailukykyä. Se myös väliaikaisesti lisäisi julkisen talouden alijäämää.

Liite: Mahdollisia lisäelementtejä kokonaispakettiin

Hallituksen elokuussa tekemän yhteiskuntasopimusta koskevan esityksen mukaisesti yksikkötyökustannusten alentamisen lisäksi muutosturvaa kehitetään. Muutosturvan uudistamisen peruselementit ovat:

- yli 50 työntekijän yrityksissä työntekijälle tarjotaan irtisanomisajan palkan ohella oikeus yhden kuukauden palkkaa vastaavaan etuuteen, joka on käytettävissä koulutuksen hankkimiseen (toteutus niin, että työntekijälle ei tule uudesta etuudesta veroseuraamuksia)

Säädetään, että työnantajan tarjotessa työterveyshuollon palveluja myös irtisanomisen jälkeen kyseiset palvelut ovat 6 kuukautta työsuhteen päättymisen jälkeen irtisanotulle työntekijälle verovapaita. Lisäksi tulisi harkita työaikapankkeja koskevaa sääntelyä. Tässä olisi mahdollista hyödyntää liukuvan työajan sääntelyn hyväksikäyttö (saldorajan nostaminen niin, että hyödyttäisi aloja, joilla suuret kausivaihtelut).

Tasa-arvonäkökulma

Sunnuntaikorvauksen alentaminen kohdistuu melko tasaisesti miehiin ja naisiin.¹ Toisaalta vain varsin pieni osa työvoimasta (runsas 10 % tekee sunnuntaityötä). Suomen lainsäädäntöön sisältyvää 100 % sunnuntaityön korvauslisää voidaan kuitenkin pitää vertailukelpoisein maihin nähden hyvin korkeana. Lisäksi 100 %:in sunnuntaikorvaus on työehtosopimuksien mukaisiin tyyppillisiin lauantaikorvauksiin nähden korkea. Esimerkiksi teknologiateollisuudessa ei ole lainkaan lauantaikorvauksia.

Vaikka taulukon 1 mukaiset toimet ovat yleisiä ja lähtökohtaisesti kaikkia työntekijöitä koskevia, kohdistuu vuosiloman lyhennys keskimääräistä enemmän naisiin kuin miehiin, vaikka valtion henkilöstä miesten ja naisten osuudet ovat samansuuruisia. Sen sijaan kolme neljäsosaa kunnallisesta henkilöstöstä työskentelee terveydenhuollossa, sosiaalitoimissa tai sivistystoimissa. Neljä viidesosaa henkilöstöstä on naisia. Vuosiloman pituuden rajaaminen 36 päivään mahdollistaisi kuitenkin edelleen kuuden viikon vuosilomat.

Tasa-arvovaikutuksia mahdollisesti tasapainottavana muutoksena voitaisiin harkita perhevapaakustannusten nykyistä suurempaa tasaamista. Perhevapaiden kustannuksia tasataan jo nykyisellään huomattavasti. Lisäksi niiden kustannukset ovat 10 vuoden aikana nopeasti isien kasvaneen vanhempainpäivärahan käytön takia. Vaikka kasvu käyttöasteessa ja päivissä on jäänyt tavoitteista miesten kohdalla, kustannukset ovat nousseet, koska isät ovat äitejä parempituloisia ja nimenomaan hyvätuloiset isät ovat etuuksia käyttäneet.

¹ Työolotutkimuksen aineistoon on mahdollista yhdistää työvoimatutkimuksen tieto siitä, työskentelikkö vastaaja työvoimatutkimuksen tutkimusviikon lauantaina tai sunnuntaina. Palkansaajista 15 prosenttia oli tehnyt työtä lauantaina ja 13 prosenttia sunnuntaina. Sunnuntaityötä naiset (13 %) ja miehet (12 %) olivat tehneet jotakuinkin yhtä yleisesti, mutta naiset olivat olleet työssä lauantaina jonkin verran yleisemmin (17 %) kuin miehet (14 %).

Nuorimmat 15–24-vuotiaat palkansaajat ovat muita yleisemmin työssä viikonloppuna: lauantaina heistä oli työskennellyt 29 ja sunnuntaina 20 prosenttia. Monelle kyse oli varmaankin opiskelujen ohella tehtävästä osa-aikatyöstä. Lauantaisin työskentely vähenee iän myötä asteittain niin, että 25–34-vuotiaista 17 prosenttia, seuraavasta ikäluokasta 16 prosenttia, 45–54-vuotiaista 14 prosenttia ja vanhemmista ikäluokasta vain 10 prosenttia oli tehnyt työtä lauantaina. Sunnuntaityön yleisyys vaihtelee 12–13 prosentin välillä keskimmaisissa ikäryhmissä ja laskee 10 prosenttiin yli 55-vuotiailla.

Viikonlopputyö on yleisintä työntekijäammateissa, etenkin naisilla. Työntekijäasemassa – todennäköisesti palvelutyöammateissa – työskentelevistä naisista joka neljäs (25 %) oli tehnyt työtä lauantaina ja vajaa viidennes (19 %) sunnuntaina. Miehistä alemmat toimihenkilöt ovat tehneet työtä lauantaina useammin (18 %) kuin muut, mutta sunnuntaityössä ei juuri näy eroa sosioekonomisten ryhmien välillä. Ylemmistä toimihenkilöistä, niin naisista kuin miehistä, vain joka kymmenes (10 %) oli ollut työssä lauantaina ja joka kymmenes sunnuntaina (10 %).